

Sygn. akt V CSK 360/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa T. R.

przeciwko I. Towarzystwu Ubezpieczeń

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 2 marca 2016 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 4 marca 2015 r.,

uchyła zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu pierwszej instancji (punkt 1) oraz rozstrzygającej o kosztach postępowania apelacyjnego (punkt 3) i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 4 marca 2015 r. w sprawie z powództwa T. R. przeciwko I. Towarzystwu Ubezpieczeń Spółce Akcyjnej o zapłatę, w wyniku apelacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 30 lipca 2014 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że w miejsce kwoty 258 310,86 złotych zasądził kwotę 148 423,26 złotych z ustawowymi odsetkami od kwot: 127 596 złotych od dnia 17 grudnia 2010 r. do dnia zapłaty; 26 900,00 złotych od dnia 26 lipca 2011 r. do dnia zapłaty; 7 920,00 złotych od dnia 8 października 2012 r. do dnia zapłaty; 16 007,26 złotych od dnia 27 grudnia 2012 r. do dnia zapłaty; w pozostałej części oddalił zarówno powództwo jak i apelację pozwanego.

Powódka T. R. wniosła o zasądzenie od pozwanego I. tytułem odszkodowania za doznane uszkodzenie ciała i rozstrój zdrowia, koszty leczenia, rehabilitacji, adaptacji domu łączną kwotę 231.496,00 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 17 grudnia 2010 r.; z tytułu skapitalizowanej renty za trzy miesiące (od grudnia do lutego 2011 r.) kwotę 17.550,00 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu; tytułem stałej miesięcznej renty kwotę 5 850,00 zł począwszy od marca 2011 r. oraz o ustalenie odpowiedzialności pozwanego na przyszłość i zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego. Pismem procesowym z dnia 10 kwietnia 2014 r. powódka rozszerzyła powództwo i wniosła o zasądzenie od strony pozwanej kwoty 102 887,60 zł (wraz z odsetkami ustawowymi od kwoty 86 000,00 zł od dnia 17 grudnia 2010 r., a od kwoty 16 887,60 zł od dnia 10 kwietnia 2014 r.) z tytułu kosztów adaptacji domu do potrzeb osoby niepełnosprawnej. W piśmie z dnia 27 maja 2014 r. wniosła o przyjęcie, że koszt dostosowania do jej potrzeb samochodu wynosi 7 000 zł.

Wyrokiem częściowym z dnia 4 marca 2013 r. zasądzono od pozwanej na rzecz powódki kwotę 150 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 grudnia 2010 r. do dnia zapłaty, w pozostałym zakresie powództwo w przedmiocie roszczenia o zadośćuczynienie zostało oddalone. Wyrok ten został zmieniony wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 6 listopada 2013 r. w ten sposób, że zasądzoną kwotę 150 000 zł podwyższono do kwoty 250 000 zł.

Sąd Okręgowy ustalił, że powódka w dniu 10 sierpnia 2010 r. uległa wypadkowi. Gdy korzystała z przejazdu autobusem Przedsiębiorstwa Komunikacji Miejskiej spółki z o.o. z siedzibą w S., kierowca pojazdu ruszył z przystanku nie zamykając drzwi, w wyniku tego powódka wpadła pod koła autobusu.

Konsekwencją obrażeń doznanych przez powódkę była konieczność amputacji lewej nogi, a także dolegliwości kręgosłupa. Przedsiębiorstwo Komunikacji Miejskiej spółkę z o.o. z siedzibą w S. łączyła umowa ubezpieczenia komunikacyjnego z pozwanym I. Towarzystwem Ubezpieczeń Spółce akcyjnej [...].

Powódka jest lekarzem pediatrą. Niezależnie od otrzymywanego świadczenia emerytalnego pracowała w dwóch przychodniach. W dniu 1 września 2010 r. powódka zgłosiła zawieszenie działalności gospodarczej. Obecnie powódka może funkcjonować i poruszać się przy zastosowaniu balkonika, protezy lub wózka inwalidzkiego. Wymaga opieki i rehabilitacji. Dom powódki wymaga przystosowania do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Powódka przebywa w domu sama do czasu powrotu z pracy córki, tj. do godziny 17. Aby wyjść z domu powódka zamawia taksówkę. Samochód do przewozu osoby niepełnosprawnej wymaga specjalnego przystosowania.

Sąd Okręgowy wskazał, że w niniejszej sprawie nie była kwestionowana zasada odpowiedzialności pozwanej, lecz konieczność wypłaty odszkodowania i jego wysokość oraz potrzeba zakupu protezy wybranej przez powódkę, potrzeba wydatków obejmujących zakup wózka, łóżka, przystosowanie samochodu, przeprowadzenie prac adaptacyjnych w lokalu zajmowanym przez powódkę. Z uwagi na prawomocność wyroku w zakresie zadośćuczynienia do rozstrzygnięcia pozostawały roszczenia powódki dotyczące odszkodowania i renty.

W ocenie Sądu Okręgowego, mając na względzie stan zdrowia powódki, należało uznać za zasadne żądanie powódki w zakresie kosztów przystosowania mieszkania oraz samochodu do potrzeb powódki jako osoby niepełnosprawnej. Sąd Okręgowy uznał także za zasadne - w świetle opinii biegłych odpowiedniej specjalności- roszczenia w zakresie kosztów wymaganej w przypadku powódki rehabilitacji, zakupu balkonika, wózka inwalidzkiego, protezy czasowej, leja protezy czasowej oraz kosztów zakupu nowej protezy modularnej, kosztów środków

higienicznych w kwocie 1000 zł, kosztów dojazdu członków rodziny do szpitala w wysokości 2 230 zł. Ostatecznie Sąd Okręgowy na podstawie art. 444 § 1 k.c. w zw. z art. 481 k.c. zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 258 310, 86 zł z ustawowymi odsetkami od wskazanych kwot.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione w zakresie żądania zapłaty z tytułu renty w wysokości po 5400 zł miesięcznie. Sąd Okręgowy oddalił żądanie powódki ustalenia odpowiedzialności pozwanego za skutki zdarzenia z dnia 10 sierpnia 2010 r. na przyszłość, wskazując, że powódka nie miała interesu prawnego w żądaniu takiego ustalenia (art. 189 k.p.c. w zw. z art. 442¹ § 3 k.c.).

Sąd Apelacyjny obniżając zasądzone odszkodowanie o kwotę 109.887,60 złotych, na którą składało się 102887,60 złotych kosztów remontu domu do potrzeb powódki oraz 7000 zł. kosztów przystosowania do potrzeb powódki używanego do jej przewozu samochodu córki wskazał, że zgodnie z art. 361 § 2 k.c. naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany podniósł oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, oznacza to, że do zaistnienia szkody niezbędne jest poniesienie straty, a takiej straty, jak ocenił Sąd, powódka we wskazanym zakresie nie poniosła, choć istnieje uzasadnienie dla jej poniesienia w przyszłości. Sąd Apelacyjny przyjął, że jest to szkoda przyszła, a więc uszczerbek, którego osoba poszkodowana do chwili wyrokowania nie doznała, taka szkoda nie jest objęta obowiązkiem odszkodowawczym. Obowiązek odszkodowawczy nie jest związany ze stanem zagrożenia, ale z zaistnieniem szkody. Naprawienie szkody przyszłej jest możliwe tylko wtedy, gdy obowiązek taki przewidział ustawodawca: art. 444 § 1 zd. 2 k.c. Sąd Apelacyjny uznał, że nie istnieje podstawa prawna pozwalająca na uwzględnienie żądania powódki we wskazanym zakresie. Musiało to skutkować zmianą zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego, polegającą na obniżeniu zasądzzonego w tym zakresie odszkodowania.

Powódka T. R. wniosła skargę kasacyjną wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 4 marca 2015 r. uwzględniającego apelację pozwanego. Zarzuciła w niej naruszenie prawa materialnego tj. art. 444 § 1 k.c. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że przepis ten dopuszcza

możliwość naprawienia szkody przyszłej wyłącznie w wypadkach konieczności wyłożenia z góry przewidywanych kosztów leczenia i przygotowania do zawodu, natomiast żądanie dostosowania domu i samochodu do potrzeb osoby niepełnosprawnej poruszającej się na wózku do żadnej z tych kategorii nie należy. W ocenie skarżącej nie są to szkody przyszłe.

Na tej podstawie powódka wniosła o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: Słusznie zarzuca się w skardze kasacyjnej naruszenie art. 444 § 1 k.c. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż przepis ten - poza uregulowaną w zdaniu drugim koniecznością wyłożenia z góry sumy potrzebnej do na koszty leczenia, a jeżeli poszkodowany stał się inwalidą, także sumy potrzebnej na koszty przygotowania do innego zawodu - obejmuje tylko już poniesione straty. W wyniku tej wykładni Sąd Apelacyjny, opierając się również na treści art. 361 § 1 k.c., uznał za bezpodstawne co do zasady żądanie powódki zwrotu innych, przyszłych wydatków wynikających z uszkodzenia ciała, obejmujących przystosowanie do jej potrzeb zajmowanego mieszkania i używanego do jej przewozu samochodu córki.

Sąd drugiej instancji zbędnie odwołał się do treści art. 361 § 1 albowiem art. 444 § 1 k.c. obejmuje „wszelkie koszty” wynikłe na skutek rozstroju zdrowia lub uszkodzenia ciała. Pojęcie "wszelkie koszty" oznacza koszty różnego rodzaju, których nie da się z góry określić, a których ocena, na podstawie okoliczności sprawy, należy do sądu. Rozmiar obowiązku odszkodowawczego w ramach tego przepisu określić jest trudniej niż przy szkodzie o charakterze majątkowym. Koszty, do pokrycia których należy zobowiązać podmiot ponoszący odpowiedzialność za szkodę (sprawca szkody, ubezpieczyciel), muszą mieścić się w granicach szkody objętej obowiązkiem odszkodowawczym (art. 415 k.c.) i w tym zakresie możliwe jest zastosowanie art. 361 § 1 k.c. Cel odszkodowania w ramach art. 444 § 1 k.c. pozostaje jednak taki sam, jak w przypadku każdej odpowiedzialności odszkodowawczej - jest nim restytucja stanu istniejącego przed

wypadkiem, a jeśli jego przywrócenie nie jest możliwe, zastąpienie stanu dawnego stanem, w którym poszkodowanemu zostaną zapewnione warunki życiowe zbliżone do tych, jakie miał przed wyrządzeniem mu uszczerbku (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 stycznia 2008 r., II CSK 425/07, OSN-ZD 2008, Nr D, poz. 99, zob. też wyroki Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2013 r., I ACa 426/13, niepubl. oraz Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 listopada 2014 r., I ACa 735/14, niepubl.).

Skoro ustawodawca kreuje zasadę pełnej rekompensaty szkody wynikającej z uszkodzenia ciała lub wywołanego czynem niedozwolonym rozstroju zdrowia rodzajów i sposobów pełnej rekompensaty szkody wynikającej z czynu niedozwolonego, trzeba przyjąć, że przytoczone przez Sąd drugiej instancji zdanie drugie przepisu art. 444 § 1 k.c. jedynie egzemplifikuje a nie wyczerpuje rodzajów i sposobów tej pełnej kompensaty szkody (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 1997 r., II UKN 113/97, OSP 1998/6/121).

Jak podkreślił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wymienionego wyroku z dnia 9 stycznia 2008 r., wysokość „wszelkich kosztów” zależy od okoliczności konkretnej sprawy, przy czym w orzecznictwie Sądu Najwyższego rozmiary odszkodowawczego obowiązku ogranicza się wymaganiem, aby określone żądanie było konieczne i celowe. Jednocześnie uznaje się w nim, że kompensowanie kalectwa i umożliwienie poszkodowanemu prowadzenia normalnego życia w społeczeństwie może być w pewnych okolicznościach uznane za uzasadniające zasądzenia odszkodowania w wysokości zapewniającej nabycie samochodu. Posiadanie samochodu nie jest współcześnie luksusem, skoro dysponuje nim prawie każda rodzina, nie znaczy to jednak, że zawsze, gdy uszkodzenie ciała prowadzi do niemożliwości samodzielnego poruszania się, koszt jego zakupu mieści się w ramach kosztów celowych i niezbędnych. Oceny wymagają tu jednak różne okoliczności, jak np. to, czy i jaki zawód wykonywała osoba pokrzywdzona przed wypadkiem, czy i jak często musiała się poruszać, czy samochód z którego korzysta poszkodowana nadaje się do montażu odpowiednich urządzeń umożliwiających samodzielne poruszanie się nim. „Wszelkie koszty” zasądzone w ramach art. 444 § 1 k.c. spełniają funkcję kompensacyjną, choć oczywiście

żadna kwota zdolności chodzenia nie przywróci; nie ma jednolitej miary tych kosztów, a ich wysokość zależy, od okoliczności konkretnej sprawy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że odszkodowanie umożliwiającego nabycie uszkodowanemu pojazdowi inwalidzkiego lub samochodu jak też wyłożenie kosztów umożliwiających dostosowania tego samochodu do potrzeb osoby niepełnosprawnej należą do kosztów objętych art. 444 § 1 k.c.. jeżeli tylko są to koszty konieczne do kompensowania kalectwa osoby uszkodowanej, (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 1981 r., I CR 455/80, OSNCP 1981, Nr 10, poz. 193 oraz wymieniony wyrok z dnia 14 maja 1997 r., II UKN 113/97). Dlatego za zasadne uznaje się między innymi zasądzenie kosztów zakupu samochodu dla młodego człowieka, który po amputacji nogi podjął studia w celu zdobycia nowego zawodu, co wymagało dojazdów ze wsi, na której mieszkał, do miasta mieszczącego uczelnię (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2001 r., V CKN 253/00, OSNIC 2002, nr 3, s. 49), oraz dla uszkodowanego, dla którego samochód stał się niezbędny w celu leczenia i kontynuowania działalności gospodarczej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2002 r., II CKN 101/00, niepubl.). Istotne jest zatem tylko to, czy w konkretnym wypadku koszt przystosowania samochodu do potrzeb uszkodowanego może być zaliczony do kosztów celowych i niezbędnych z punktu widzenia art. 444 § 1 k.c. Do tych okoliczności nie odniósł się Sąd drugiej instancji odrzucając żądanie w tej części tylko na podstawie błędnego założenia co do samej zasady rekompensaty tych kosztów opartego na treści art. 444 § 1 k.c.

Do podobnych wniosków prowadzi analiza drugiego z oddalonych żądań powódki w zakresie kosztów adaptacji domu do jej potrzeb. Również odnośnie tych kosztów z wypowiedzi Sądu Najwyższego wynika, że mieszczą się one w ramach uregulowanego w art. 444 § 1 k.c. obowiązku kompensacji uszkodowanemu wszelkich kosztów wynikłych z uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia. W wyroku z dnia 13 września 2007 r. (sygn. akt III CSK 109/07, niepubl.) dopuszczając pokrycie w ramach odszkodowania z art. 444 § 1 k.c., poniesionych już kosztów zakupu jednopokojowego lokalu sąsiedniego uznał jednocześnie za zasadne żądanie pokrycia jeszcze nie poniesionych kosztów przystosowania tego lokalu do potrzeb niepełnosprawnej powódki. Sąd Najwyższy odnosząc się

do konkretnych okoliczności faktycznych sprawy wskazał między innymi, że niesprawność ruchowa powódki wywołała konieczność przeorganizowania dotychczasowego sposobu korzystania z małego i niezbyt wygodnego mieszkania jej rodziców, wymuszając wspólne zamieszkanie trojga pozostałych domowników, bo tylko w ten sposób można było zapewnić powódce pokój dostosowany dla niej (por. też wymieniony wyrok z dnia 9 stycznia 2008 r., sygn. akt II CSK 425/07, w którym Sąd Najwyższy dopuścił żądanie pokrycia kosztów zakupu tzw. schodołaza - urządzenia umożliwiającego sprowadzanie lub wprowadzanie wózka inwalidzkiego po schodach).

Ponieważ Sąd Apelacyjny uwzględniając bezpodstawnie co do zasady apelację pozwanego pominął dalsze zarzuty apelacji związane z tą częścią odszkodowania, Sąd Najwyższy uznając skargę kasacyjną za uzasadnioną na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

kc

jw